

Les biblioteques escolars: centres d'informació a la societat digital¹

Jordi Quintana Albalat
Universitat de Barcelona

"Creia que els Jedis sabíeu la diferència entre coneixement i saber..."
Star Wars: Episodi II. L'atac dels clons, 2002.

Dades, informació, coneixement i saber

La cita que encapçala aquest escrit, fa una referència explícita a la diferència conceptual i d'ús social entre el coneixement i el saber, que de manera implícita també comporta una diferència prèvia entre el coneixement i la informació.

Sense voler entrar en competència entre diferents àmbits o àrees del saber, sinó al contrari, intentant complementar opinions i postures provinents tant de la filosofia, com de la psicologia, de la biblioteconomia o, de la comunicació, podem establir una graduació conceptual progressiva entre les dades, la informació, el coneixement i el saber, tot i que hem de reconèixer que entre el coneixement i el saber existeix una important intersecció i sinonímia.

En la taula següent resumim algunes de les característiques d'aquests quatre conceptes (Periscopi de prospectiva i estratègia, 1999; Quintana, 2001; Veron, 2001), amb la intenció d'aclarir els significats i acotar els dominis, per ajustar el seu ús i les seves implicacions:

Dades	Son les unitats bàsiques de la informació.	Les dades són concretes Les dades s'observen, es recullen, s'elaboren...
Informació	És un conjunt, una col·lecció de dades accessibles pels sentits, agrupades, ordenades, estructurades, classificades i/o organitzades, amb una intenció determinada.	La informació és concreta. La informació es mostra, s'emet, es transmet...
Coneixement	El coneixement és l'assimilació i integració personal de la informació rebuda, localitzada o recuperada, relacionada amb coneixements anteriors i contrastada amb l'experiència, que és el que li atribueix sentit.	El coneixement és simbòlic. El coneixement es construeix. El construeix cada persona amb la seva activitat mental i física, i amb interaccions i mediacions personals (les i les altres), instrumentals (els mitjans) i contextuals (l'entorn).
Saber	És la xarxa de coneixements interioritzats i desenvolupats, amb connexions amb l'ús personal i social.	El saber implica consciència del propi coneixement. Es construeix amb la interconnexió de coneixements.

En aquest sentit hem de ser conscients que tant els llibres de text com els diversos documents de les biblioteques –en el nostres cas, de les

¹ Traducció i actualització de l'escrit: QUINTANA, Jordi. (2005). "Las bibliotecas escolares: centros de información en la sociedad digital". *Revista Pedagógica Maestros*, núm. 24, vol. 11, p. 45-48 (Lima, Perú).

biblioteques escolars–, bé siguin documents tangibles (llibres, vídeos, cdroms, etc.), bé documents en línia (webs de la Xarxa, etc.), el que contenen, és informació. I també n'hem de ser que quan algú vol comunicar o compartir els seus coneixements amb els i les altres, tant de manera oral com escrita, només els pot transmetre informació.

El coneixement, en el moment que s'intenta transmetre, compartir, expressar..., o emmagatzemar fora del cervell, per als receptors o recuperadors, és simple informació. I per això podem dir la informació també és un producte, ja que és la forma tangible i comunicable del coneixement.

Així mateix, els i les mestres tenim coneixements culturals, saber, però a l'alumnat només els podem transmetre informació, una informació, això sí, que sovint carreguem de sentiments i de sensacions.

Tal com he comentat en un altre moment (Quintana, 2001), és l'art del ser mestre o mestra i, la capacitat de posar a l'abast de l'alumnat ajudes psicopedagògiques, mitjans, recursos didàctics, metodològics i organitzatius i, activitats contextualitzades, motivadores i útils, el que pot col·laborar de manera decisiva en la transformació, per part d'aquest alumnat, de la informació en coneixement propi, tot ajudant-lo a accedir, interpretar, gestionar i, utilitzar la informació; facilitant-li la contextualització, l'atribució de significats i la reestructuració de coneixements previs, tot fent de mitjancers i mitjanceres, mediant, entre l'alumnat i la informació, o els continguts culturals i escolars.

Cap a la nova biblioteca escolar

Si fins fa poc les biblioteques escolars han exercit gairebé exclusivament de magatzems de llibres i de documents en suports tangibles com el paper, darrerament, degut tant a l'avenç de les tecnologies de la informació i la comunicació, i de manera molt especial a la possibilitat de digitalització de les dades i a la facilitat de la seva transmissió; com a la pròpia evolució del concepte i funció de les biblioteques escolars realitzat per professionals i associacions de l'àmbit de la biblioteconomia i de l'educació (p. e. IFLA/UNESCO, 2002; Grup Bibliomedia <<http://gbiblio.pangea.org>>, etc.), de mica en mica han començat a ser dipòsits de documents en suport paper, magnètic i digital i, al mateix temps centres d'accés a documents intangibles ubicats a la Xarxa.

En la societat digital, les biblioteques escolars van deixant de ser serveis perifèrics i poc rellevants, i comencen a esdevenir centres neuràlgics de la cerca, la gestió i l'ús de la informació.

Unes biblioteques, el valor i la importància de les quals ja no radiquen només en la sala, l'espai o l'edifici on estan ubicades, ni en la quantitat de llibres i documents que contenen, sinó en la facilitat i capacitat d'accés, connexió i consulta de documents, i en els recursos de gestió de la informació que disposi.

Però també cal tenir en compte que a poc a poc les biblioteques van deixant de ser la font central de la informació, para esdevenir un node més de la Xarxa; van deixant de ser centres exclusius per a la lectura, la consulta i el préstec, per a, sense deixar de ser-ho totalment, anar transformant-se també en centres de cerca i d'aprenentatge, orientadors i suggeridors de fonts d'informació distribuïda o deslocalitzada, i en centres de garantia de qualitat dels continguts; van deixant de tenir de manera exclusiva materials unisensorials (llibre → vista), per incorporar materials plurisensorials (vídeo → vista i oïda, multimèdia → vista, oïda i tacte); van deixant de disposar de manera exclusiva de materials unidireccionals (llibre/vídeo → lector/ra), per disposar també de materials bidireccionals i interactius (multimèdia/hipermèdia ↔ usuari/ria), etc. Són biblioteques amb varietat de documents, llibres, cintes de vídeo, DVD, CD, CDRom, ordinadors en xarxa i connectats a la Xarxa, punts d'accés a la Xarxa...

Estem parlant d'un nou concepte de biblioteca escolar, o si es vol de bibliomèdia o de bibliodocumediata. Estem parlant d'una biblioteca els objectius de la qual seguim potenciar i afavorir tant la lectura, com els processos d'accés, gestió i ús de la informació, una biblioteca que afavoreixi "l'ús didàctic dels recursos de la informació i la documentació" (Estruch, et al., 2005), una biblioteca que sigui un entorn adequat per aprendre, que faciliti les eines necessàries perquè l'alumnat sigui competent cognitivament, instrumentalment i actitudinalment en les anomenades Competències informacionals², una biblioteca que sigui un entorn adequat per aprendre

Una biblioteca escolar en la que les persones que en son responsables o coordinadores, les i els mestres bibliotecaris, a més de catalogar, facilitar préstecs, animar la lectura, etc., facilitin, com tot el professorat del centre, l'accés del alumnat a nuclis de informació de qualitat, preseleccionin o assessorin i/o col·laborin en la selecció de materials i llocs web més idonis qualitativament i educativament, orientin i recolzin els processos de cerca i recuperació d'informació, orientin sobre la seva qualitat i adequació i, suggereixin activitats de gestió, d'elaboració, d'ús, d'aplicació i de comunicació d'informació.

² En un altre moment, conjuntament amb en Jordi Vivancos (Quintana i Vivancos, 1992), vam parlar de Procediments informacionals, i els organitzàvem en dues dimensions complementàries: la de les Destreses informacionals (processos mecànics i instrumentals de cerca, recuperació i processament d'informació), i la de les Competències informacionals (processos cognitius i metacognitius, competències intel·lectuals de gestió, anàlisi, interpretació ús i comunicació d'informació), recollint en el terme competència les aportacions de Chomsky i de Haymes. En el moment actual, però, hem de parlar de Competències informacionals, les quals s'organitzen en tres dimensions: la de les capacitats cognitives (aspectes verbals, factuais i cognitius del coneixement), la de les capacitats procedimentals i instrumentals (les destreses), i la de les capacitats actitudinals, comunicacionals i de relació social.

Algunes propostes per a la gestió de la informació i la integració de les TIC

- La realització d'activitats d'ensenyament i d'aprenentatge en les quals sigui necessari l'ús de llibres de consulta, diccionaris, enciclopèdies, CDROM, etc.
- La realització de projectes, activitats, exercicis, problemes, experiències, reflexions..., o sigui, d'activitats d'ensenyament i d'aprenentatge en les quals sigui necessari l'ús de tecnologies de la informació i la comunicació (vídeos, ordinadors, programari, etc.), i de manera específica l'accés a la Xarxa.
- El treball amb WebQuests. *Comunitat Catalana de WebQuest*: <<http://www.webquestcat.org>>; *XTEC: Curs D109, Creació d'aplicacions a Internet: WebQuest*: <http://jasper.xtec.net:7451/cdweb/CDpaquet.auto_g?idCD=actual_matform&idTipusElement=material&idElement=TD109&codiAny=2005-2006#>; *Materials WebQuest varis*: <<http://www.ub.edu/ntae/wq>>.
- Les Caceres de tresors. *Recull de Caceres del tresor*: <<http://www.webquestcat.org/~caceres>>.
- Activitats curriculars i TIC: *XTEC, Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació. Activitats curriculars i TIC*: <http://www.xtec.net:8081/pls/soloas/pq_visualitzacio.p_seleccio?seccio1=&seccio2=&seccio3=&seccio5=&seccio4=>>.
- La realització d'activitats col·lectives i guiades de selecció d'informació sobre la base de temes, preguntes, problemes, situacions, etc.
- La reelaboració i reescriptura d'informació, a partir de fragments de textos escrits o recuperats de la Xarxa, prèviament seleccionats. Donat un text (fotocopiats o descarregats de la Xarxa), marcar les paraules clau, extreure-les, reescriure'l i comparar els resultats. Fer-ho amb dos o més textos d'un mateix tema. Copiar de la Xarxa dos o més textos sobre un mateix tema, refondre'ls en un de sol i reescriure'l.
- L'ús de guies o de propostes de passes en la realització de treballs. Treballs de recerca: <<http://www.edu365.com/batxillerat/comfer/recerca>>; <<http://www.xtec.es/~fsala/tr/treball/guia/bontreball/bontreball.htm>>. Competència en Manejo de Información (CMI): <<http://www.eduteka.org/CMICiudadania.php>>, <<http://www.eduteka.org/comenedit.php3?ComEdID=0008>>, <<http://www.eduteka.org/comenedit.php3?ComEdID=0009>>, <http://eduteka.org/pdfdir/Curricul_3B.pdf>, <<http://eduteka.org/pdfdir/StandEverett.pdf>>; Adaptació de les fases de Marland (1981): Vegeu Taula 1 al final.
- L'ús de biblioteques en línia. L'ús de biblioteques educatives en línia o virtuals.
- Els fitxers temàtics de webs recomanats (Fitxer de webs).
- Les guies temàtiques en línia.
- Els webs de la quinzena o del mes.

- L'ús de webs amb llistats de recursos. *Webs OK! de la Biblioteca Virtual Chilies de la Diputació de Barcelona*:
<<http://www.diba.es/chilies/saber/websok.asp>>.
- L'ús de cercadors educatius: <<http://www.ajkids.com>>, <<http://www.curiosos.com>>, <<http://sunsite.berkeley.edu/KidsClick!>>, <<http://scholar.google.es>>.
- L'ús de cercadors genèrics: <<http://a9.com>>, <<http://answers.com>>, <<http://www.alltheweb.com>>, <<http://www.google.es>>, <<http://www.yahoo.com>>, <<http://ct.yahoo.com>>, <<http://es.altavista.com>>, <<http://www.nitium.com/rebedor>>...
- El coneixement i ús de criteris de cerca. *Alltheweb*:
<http://www.alltheweb.com/help/faqs/query_language>; *Google*:
<<http://www.google.es/intl/ca/help/basics.html>>; *Yahoo*:
<<http://eur.help.yahoo.com/help/ct/ysearch/ysearch-03.html>>.
- L'ús de traductors en línia: <<http://babelfish.altavista.com>>.
- La cerca de imatges a la Xarxa:
<<http://recursos.cnice.mec.es/bancoimagenes>>.

Referències

- BARÓ, Mònica; MAÑÀ, Teresa. (1994). *Formar-se per informar-se: propostes per a la integració de la biblioteca a l'escola*. Barcelona: Rosa Sensat/Edicions 62.
- BARÓ, Mònica; MAÑÀ, Teresa. (1995). "Formarse para informarse: la formación de usuarios infantiles en la búsqueda documental". *Aula de innovación educativa*, núm. 43 p. 54-62 (Versió en línia a: <<http://bidoc.ub.es/pub/bescolar/docs/formarse.pdf>>).
- BARÓ, Mònica; MAÑÀ, Teresa. "El uso de la información: pautas de programación para la formación del usuario de la biblioteca escolar". *Textos de Didáctica de la Lengua y la Literatura*, núm. 1, p. 131-137. (Versió en línia a: <http://bidoc.ub.es/pub/bescolar/docs/uso_info.pdf>).
- COROMINAS, Agustí; LLADÓ, Cecília. (1999). *L'escola i la societat de la informació. Pensem-hi!*. Barcelona: A. M. Rosa Sensat.
- ESTRUCH, Imma; et al. (2005). "Entre llibres, documents i ordinadors". *Barcelona Educació*, núm. 46, 8-9.
- IFLA/UNESCO (2002). *Directrius IFLA/UNESCO per a la biblioteca escolar*. Barcelona: Col·legi de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, 2005 (Versió en línia a: <http://www.cobdc.org/publica/directrius/IFLA_escolar.pdf [Consulta: 13 juny 2006]>).
- "Internet, un nou context d'aprenentatge?" (2004). *Perspectiva Escolar*, núm. 283 (Monogràfic).
- MARLAND, Michael. (1981). *Information Skills in the secondary curriculum*. London: Methuen Educational.
- MONEREO, Carles. (coord.). (2005). *Internet y competencias básicas*. Barcelona: Graó.

- NOGUEROL, Artur. (1989). *Les tècniques d'aprenentatge i estudi. Aprendre a l'aula*. Barcelona: Guix.
- NOGUEROL, Artur. (2001). "Com integrar i interpretar la informació". *Perspectiva Escolar*, nº 260, 2-9.
- PERISCOPI DE PROSPECTIVA I ESTRATÈGIA. (1999). *Escenaris de futur per a la societat de la informació a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Comissionat per a la Societat de la Informació.
- POZO, Juan Ignacio; POSTIGO, Yolanda. (2000). *Los procedimientos como contenidos escolares*. Barcelona: Edebé.
- QUINTANA, Jordi. (2001). "La biblioteca escolar en la societat de la informació i del coneixement". *Perspectiva Escolar*, nº 260, 18-24.
- QUINTANA, Jordi. (2002). "La biblioteca escolar com a nucli de l'educació en la societat de la informació i del coneixement". En: GRUP BIBLIOMÈDIA DE LA FMRPC. *Reflexions sobre la biblioteca escolar*. Barcelona: A. M. Rosa Sensat.
- QUINTANA, Jordi; VIVANCOS, Jordi. (1992). "La Tecnologia de la Informació a l'Escola". En: *Formació Bàsica per a la Reforma. Educació Primària*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, Subdirecció General de Formació Permanent, 111-128.
- VERÓN, Eliseo. (2001). *Espacios mentales. Efectos de agenda 2*. Barcelona: Gedisa.

FASES EN LA GESTIÓ DE LA INFORMACIÓ PER A LA REALITZACIÓ DE TREBALLS ESCOLARS		
	FASES	ACCÉS, GESTIÓ I ÚS DE LA INFORMACIÓ
→	1. Què he de fer? Què necessito?	ACCÉS • CERCA, ADQUISICIÓ I RECUPERACIÓ: Cercar, Interrogar, Localitzar, Valorar, Seleccionar, Recuperar, Emmagatzemar...
	2. D'on obtindré la informació necessària?	
	Fonts (formats, tipus de continguts i de dades...)	
	3. Com hi accediré?	
	4. Quins recursos utilitzaré?	
	5. Com els he de fer servir?	GESTIÓ • PROCESSAMENT/TRACTAMENT: Classificar, Elaborar, Ordenar, Interpretar, Organitzar, Seleccionar, Completar, Estructurar,... • ANÀLISIS I INTERPRETACIÓ: Elaborar, Comparar, Contrastar, Representar, Relacionar, Reflexionar, Avaluar, Valorar, Refer, Reelaborar, Reescriure...
	6. He trobat la informació que necessito?	
	6.1. Com he d'elaborar o reelaborar aquesta informació?	
	6.2. Hi ha alguna pauta?	ÚS • ÚS, APLICACIÓ, EXPRESSIÓ I COMUNICACIÓ: Assimilar, Integrar, Aplicar, Expressar, Usar, Difondre, Comunicar, Distribuir, Transferir... • AVALUAR PROCÉS, RESULTAT, IMPACTE • REFLEXIÓ SOBRE QUÈ I COM S'HA APRÈS
	7. Com ho de presentar?	
	8. Què es lo que he aconseguit?	
	8.1. Què hi he aportat?	
	8.2. Respon allò que he fet a allò que se'm demanava?	
	8.3. Té qualitat i fiabilitat?	
	8.4. Què he après? Com?	

Taula 1: Adaptat de Marland (1981) i, Quintana i Vivancos (1992).